

ŐSZI SZÁNTÁS

Irta: Majtényi Mihály

A papdülőben őszi alá szántottak. A keshedt ló ugyancsak nekife-szült: a föld kissé porhanyós volt, de csak a legtetején. Amikor kifor-dult a mélyből, szalonnás kövérségben terült szét az ekevas nyomán. Mint a hasított seb, olyanok voltak ezek a csíkok.

Varjúsereg keringett a magasban, távolról követte az eke útját. Az eke nyomában járó legény néha felpislogott a károgo hadra, szemé mégis leginkább a barázdára szegődött. Csak a fordulóban szemlélte a parcella határát, mennyivel jutott ugyan előre.

Az akácsor ott a szélén, az jelezte a szövetkezeti föld végét. Vagy két napra való munka az még, odáig. Aztán jelentheti majd az irodán: »befejeztem no a papdülőt is.« Emberesen, ahogy illik.

Pedig ez csak olyan aprómunka itt, három lánc mindössze, legal-ján a tervnek. Csak úgy ráböktek valamelyik reggel a tanácskozásban:

— Itt is lenne még egy parcella, felszántani.

— Melyik az?

— Hát a papdülő.

Bizony a papdülő, ingatták a fejüket mind.

— Gép már nem megy oda — szólt valaki.

— Hát... mehetne oda a Jani, egy igával...

Nem szerették ezt a parcellát, messze esett a szövetkezeti földek-től. Ahogy más határrészekben is árván lapult a kulákföldek és felap-rózott birtokok között két-háromholdas sok szövetkezeti földdarab.

És megint dolhogott a tagság.

— Tagosítás, ördög az anyjába, annélkül nem megy. Mert forgá-csolódik így nagyon az erő.

Nem szerette ő sem, Jani ezt a nagyon önmagában való munkát. Itt nem volt vidám brigádsorakozó, énekszó — csak vágta a földet egymagában egész nap, keshedt szürkéjével. Úgy érezte, mint aki mesz-sze kívülesett a többiek közös erőfeszítésén.

Koraőszi, párás öregeste kocogott már az utakon, amikor felké-szült. Gurult a szekér a növekedő sötét nyomában, érezte a szürke is az istálló közeledését és meghúzta ugyancsak a könnyű kocsit. Négy kilométer, vagy még annyi sem a belső szállás.

A kocsis elmotyogott önmagában, néha átszólt lovához, végül bele-mélyedt haugtalanul gondolataiba. Kicsit porzott a nyári út, a porfe-lőt inkább érezni lehetett, mint látni, az őszi pára egyre jobban föld-hözkötte. Olykor cammogó árnyakat hagyott maga mögött a szekér, az egyik ilyen árnyék rászólt a sötétből:

— Jani te!

A mester volt, az kéredezkedett a szekérre. A szállás fúró-faragó embere, se nem kovács, se nem bognár mégis mindakettő egyszerre. Öreges vidámsággal kapaszkodott a saroglyába.

— Táltos ez a te paripád, hallod-e?
 — Már mért? --- csattant fel sértődötten a legény.
 — Mert utamba állt, azért. Ez kitalálta éppen, hogy lábát koptatja a porban az öreg kovács...

Annak mondta magát legszívesebben sok mestersége közül, kovácsnak. S veterán szanitécnek, ha kissé felöntött. Gondolatai fürgén változtak, mégsem a szaváért becsülték, hanem mert aranyat ért a keze. Rá is tért rögtön a mesterségére most is, jelezve, hogy őrt áll ő a szövetkezeti vagyonban:

— Zörög a hátsó löcs, te!

Ahogy fülelte a szekérgörgést, olyan volt, mint egy karmester. Olvassa ő ezt a muzsikát, mint amaz a kürtök és klarinétok csengését.

— Kend még a göncölszekéren is találna hibát!

— Azon nem hallod-e, mert az a Szentpéter dolga.

A csillagok, ahogy emlegették őket odalentől, kiaggatták egymásután lámpásaikat. Akácfasoron át zörgött a szekér, a kopaszodó faágak egyre bólogattak — tán azt, hogy »nyeee szürke« azt helyeselték. Mert egyre sűrűbben csattant fel a biztató szó.

— Éhes volnék — mondta röviden a mester. Ő ezzel járult hozzá a közös nagy igyekezethez a kocsiderékből.

S már ott imbolyogtak a közelben a szállás fényei, incselkedve mutatták az utat minden hazatérőnek.

Mikor a tagság két év előtte, birtokbavette és először járta körül az udvarházat, elsőbb a falakat tapogatta meg. Nem volt azon dudorodás egy sem, jeléül, hogy téglafal az, még hozzá a legjavából. A nyitott folyosó, a régi ámbitus oszlopait átölelni, ahhoz két ember kellett legalább. Ámulva betűzgették a homlokzat öreg számszámjegyeit: Épült 1864-ben.

— Még öregapám is legfeljebb csecsszopó lehetett ekkortájt. — Ez volt minden megjegyzésük a ház multjára.

Eszteendőre már ott virított a hófehér falon, a repkény és örökzöld helyett a sok vérpiros paprikafűzér. A száradó paprika az uraság idején legfeljebb a cselédháznak lehetett dísze. Most előremérészkedett a paprika — a díszkerten, a parkon innen került — a tágas udvarházat pedig megtöltötte nyüzsgéssel a szövetkezeti ötven család gondja. Mint az örökké járó kerék, a hajdani nagy pipázóterem ezek ügyét morzsolgatta, ide tért be mindenki, valamiért, a tanácsszobába. Topogva jöttek: a magtáros, a brigádosok, a kocsisok. Körülfönták az ámbitus embergyűrűvel, aztán beljebb. Azelőtt kívülmaradt a kalap, a kucsma, most benyomult a tanácsszobába gazdája fején. Azelőtt a zsellér és a cseléd úgy lopakodott be, alázattal, kérni valamit a nagyságos úrtól. Most megbillen a fejedő a szövetkezeti tag fején: tanácskozásba jön. Vagy csak úgy magától. Vagy jelenteni éppen. Jelenti a kondás, hogy megfiadzott a nagy jorksiri koca.

— Hány lett ugyan?

— Tizenkettő. De súlyos állat, hármat már agyonnyomott.

Kicsit röstelkedik András. »Ki kéne vágatni, nem való az már anyaállatnak, sz' van vagy három mázsa«.

Apró dolgok a birtok életében a pár holdnyi paprikaföld ügye, meg hogy új lánck kéne a bikáknak. Mellőzni mégsem tanácsos, emlegetni kell.

annak, akire rábízták. Valami srófot mindegyik tartson és szorítson, minden szövethuzati tag a maga munkáján.

Megszóltak a más portáján söpörgető szomszédok is. Azok nem úgy, hogy maguk jöttek a tanácsba, csak hírhordással, a jóember jogán. A kulákság legtöbbszörre.

— Aztat nem értem ott nálatok, hol a gazda. Ki a gazda.

Most ez az aggodalom járta. Hogy ki a gazda, kinek szeme hízalja a jószágot. Minden mást megértettek, éppen ezt nem. Jönnek-mennek a szekerek, látja a vak is a földet bevetették, learatták s most újból beszántják őszi alá, traktorral meg lóval. A paprikát leszedték a teneknek megellenek, új piros tetős kocsiszin épült, az ezermester lócsóli, vasalja a szekereket és viszik a malomba a búzát. Így megy a földészkedés minden világtájon — de hogy a Krisztusba termeltek, gazda nélkül? Hogyhát: »Lopnátok az enyimet, mi, az anyátokat, kellene mi? De abból nem esztek!« Fűszeres beszéd nélkül, hogy megyen az ott nálatok?

A furkálás a pipázóba is eljutott, a tanácsszobába. Ott ült az asztalnál Márki Péter, mindnek az elnöke, kalap volt előtte az asztalon, rojtosszélű, azt bámulta, mint aki gondolkodik.

— Lassan csak, emberek. — csititgatta őket — hadd mondja csak Gábor, mit beszél a nép. — Nem baj, ha idekerül a hír, hátha tanulnánk abból is.

Szeme derülten megvillant, már tudta a választ, ki is mondta:

— Hogy itt nincs gazda, azt beszélük? Ejnye a jó dolgát, erre még nem is gondoltunk.

Mutatták a tekintetek, hogy megértik, jól halad a beszédben. Meg is felelte mindjárt.

— Tán meglírnánk a dagadt Szalkait és odaadnánk neki mind az ötszáz holdat? És botot a kezébe, hogy végigverjen hátunkon.

Nevette ezt a tagság, tiszta szívből, a furcsa gondolatot, hogy egyetlen embernek ötszáz hold jusson. Mert annak már ámen.

Micsoda változás lugozta itt ki a lelkeket?

És hányszor kellett mégis alattomos rohamokat visszaverni. Mert mindig akadt hézag, amelyen át beürakodott a bomlasztó hang — de mindig úgy, hogy »nem én mondom, odakint beszélük«.

Kalapos ember piszogott valami számadás fölött a nagyszobában. A kormos lámpaüveg nemcsak fényt adott, fekete árnyék is esett tőle a falra. A lócák most néptelenek voltak és álmosan ásított a sok ülőhely. A mélységes csöndben csak a lámpa sercegett olykor.

A matató ember feüfűlt. Lovasember jöttét várja: hol marad ez a Trencsényi? »Traktor pedig lesz, ha török, ha szakad« ennyit ígért este, aztán ellovagolt. S már fél éjszaka oda van.

Az utolsó, aki itt ólalkodott a magtáros volt. Búcsúzását eleresztette füle mellett. »Hát én most mennék Péter«, Még zörgött egy darabig a kulcsokkal, aztán elhalt a zaj odakint.

Csak később eszmélt rá, hogy egymagára maradt.

Ki is járt még itt? A Jani a papdülőből, az holnap befejezi. Nem maradt szántatlan csak száz hold egytagban. De ez megmaradt ugyan csak, a jó keservit neki! Elsejét mutat a kalendárium, november elsejét négy nap múlva. Akkor megy a döntő jelentés: elkészültek-e addig, vagy nem.

Hányszor mondta ő: traktort, saját traktort. De örökké aggodalmaskodtak. »Agyonyomorít bennünket a befektetés, elviszi jaj a házsarkát«. El, az ángyotok térdit — mondta volt bizalmasan a kétkedőknek. De a többség mégiscsak többség. S a többség nem akarta. Most, hogy pénz áll a lázhoz, lármázik mind: gépet venni, csak gépet és iószágot minél előbb. Az őszi munkában persze nem segít már az ilyen fellobbanás.

Az ablaknak feszülő éjszaka láthatatlan feketével kormozta be az üveget. Az asztalnál ülő ember belepislogott az ablahtáblába és megpillantotta benne önmagát. Piszmogó munkája fölött ellankadt pár percre. Elgondolkozott.

...Egyszer valami nagy tükört emelt, urasági lurcolkodásnál valamelyik szálláson. Hatalmas tükör volt, nyolcadmagával markolászta. »Hóruk« vezényelte az ispán. S ahogy megbillent az aranyszélű hatalmas üveglap — vigyázz, az anyád istenit! — beleszaladt a tükörbe az egész táj képe. Az emberek is; ott szélről, mezitláb ő maga. A tükör megbillent és ebben a képben mennyi helye volt elől a kastélynak, a kamás; is retyertyának s milyen kevés a nagy béreshadnak — pedig hányan voltak! Az ő falujában is, az északi hármashatár vidéken. És mennyi nyomorúság, megalázás. Béres és kisparaszt, falusi szegény, ha ki akart lábolni sorsából, legfeljebb csempészetre adhatta fejét és járt a határon át.

A bánátj kukoricapálinka zavaros és maró, a csizmaszár melől vagy a foltos zsebből könnyen kiszalad a bicska.

Hátrtolta kalapiát tarkójára mintha ezzel tenne, ezzel a legényes mozdulattal pontot a multra.

Ha valaki azt kérdezné tőle, mi történt — hát csak annyi, hogy megbillent a nagy tükör s most benne áll ötven család, ijastói-fiastól, az oszlopos udvarházzal, az ötszáz holddal együtt, mint szorosan együvé tartozók.

— Vagyis mink most itt együtt mint a valóságos uraság. Azelőtt csak portyáztál a munkán, odalógtál, most megfogod majd keményen...

Hogy nevétték akkor a hebegőbeszédű Lajit: a boldogság meg az indulat így mondotta ki vele szegényesen az övét.

S ennek a hadnak lenne ő az elnöke, Márki Péter valóságos hajdani béres. Régi sorsába úgy szüiletett — mit mondhatna róla? Ha pofozták, mindjárt rúgták is — az gyerekkorában volt és suhanckorában. Legénykor, bakasors. Mivel tudott ember maradni, miért ő lett a banda-gazda, elsőbéres? A betű, a szó erejével amely benne jobban megfogamzott mint másnál? Nem tudná megmondani. Most is csak azt tudja, hogy övé a legnagyobb gond itt. Hogy a száz hold még szántatlan, az is. S míg más aluszik neki virrasztani kell.

De csak csinyján. Hát a többi, akinek kisebb ruha jutott a felelőségből? A Trnacsényi lóháton a brigádokat hajkurássza — az kisparaszt volt és nagyon ismeri a világtájakat. Ez ami reámaradt a csempész sorsból, amikor éjszaka kellett tájékozódnia az országhatár felé.

Savanyú volt a kenyerük, mindnek. És ritka. Gyerek sok, egész kazalja. Hát a féllábú magtáros? Az meg most éppen koldulna, ha nem nyomták volna kezébe a kulcsomót: nesze és őrizd. Az ötszáz hold, lám micsoda erő, lányunknak ad kenyeret.

Esténként álomrahajtja fejét a nép, egyrésziük itt a szálláson, a többi a faluban odabent. Kakasszóra egyikük sem ébred gondol, hogy

haj, jut-e ásó vagy kapa a kezembe. Inkább sok a kapa meg a szerszám — de kell is a kutyamindenit, hiszen még hatvan holdat csapott a szövetkezethez a város.

Csak a makacs kisparasztokat odaát a faluban, azokat nem érti. Miért mondják, hogy közös lónak túrós a háta? Miért somfordálnak olyan arccal mellettük, mintha az úrgazda lopta volna erejét, amellyel itt ötszáz holdon ötven család számtalan sok száját eteti, s hordja a termelt búzát, répát, paprikát vagonba, a hajóba? Miért nem jönnek közejük testvéri szóra. Nem erőszak a disznótor, de fogd a plajbászt és számítsad, mennyit hoz a hét holdad, kilenc holdad? Miért pislognak ezek még mindig a kulákságra, mint példaképre, amikor itt az erő, itt az élet és a jövő, nálunk?!

Szinte beleizzadt Márki Péter. Nem is tudja miért vergődik, miért háborog így, lenne közelebbi gondja is, számadás, a jelentés. Feküdne is már, csak jönne az a Trencsényi a válasszal.

A tanyai legszélsőbb házban — ott a Kisér partján — már hallották is a lódobogást. A gyerek riadt fel tőle, anyja csitíttgatta. Felhorkant az ember is a zajra.

— Ki jár itt éjszaka, lóháton?

— A Trencsényi volt oda a traktorokért — szolt az ember nagyálmosan.

— Hajkurásztok örökké, még a nagy sötétben is.

Az asszony békétlenkedett így. Mert az asszonyok még őrzik az éjszaka nagy szentségét.

A puszta az ablakból setétet mutatott. De innen a pusztaság, a Kisér felől állhatatosan világlik a fény az udvarház irányából. Örökké virraszt ottan valaki a közös vagyonban.

Reggelre megjöttek a traktorok.

»A mezőgazdaság szocialista átalakítása az egyetlen út és mód, hogy a dolgozó parasztságot véglegesen megmentjük a tökéletes kiszákmányolástól és a nélkülözéstől és tönkremenéstől, s hogy megteremtjük számára az általános anyagi és kulturális fejlődés feltételeit« (A JKP programja).